

Temanotat

Aserbajdsjan: Islam og uavhengige muslimske grupper

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet, Utlendingsnemnda og Justis- og beredskapsdepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver.

Landinfos rapporter og temanotater er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

Opplysningene som blir lagt fram i rapportene og temanotatene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos rapporter og temanotater er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som rapportene omhandler.

© Landinfo 2013

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgata 33 A

Postboks 8108 Dep

N-0032 Oslo

Tel: 23 30 94 70

Fax: 23 30 90 00

E-post: landinfo@landinfo.no

www.landinfo.no

Temanotat **Aserbajdsjan: Islam og uavhengige muslimske grupper**

SAMMENDRAG

I 1991 begynte for alvor en revitalisering av islam i Aserbajdsjan; Sovjetunionen ble oppløst og Aserbajdsjan ble en egen stat. Flere religiøse organisasjoner og stater som Iran, Tyrkia og arabiske land begynte en omfattende religiøs virksomhet i Aserbajdsjan.

På papiret er Aserbajdsjan en sekulær stat, med et klart skille mellom religion og stat. Fra midten av 1990-tallet forsøkte et stadig mer autoritært regime å kontrollere den religiøse aktiviteten, og en rekke restriksjoner ble innført. Etter hvert ble mange moskeer stengt. Regimet så ut til å frykte radikale islamister som arbeidet for å avskaffe den sekulære staten.

I en aserbajdsjansk kontekst snakker en om såkalte uavhengige eller uoffisielle islamske organisasjoner. Det er grupper som har nære forbindelser til andre stater eller organisasjoner i utlandet, og som ikke fullt ut innordner seg statens offisielle politikk. Disse samfunnene dekker et vidt spekter, fra de helt fredlige til de militante, noen er konservative, mens andre er radikale, osv. Eksempler er Juma-samfunnet, som en slags representant for den uavhengige shiamuslimske bevegelsen, Abu Bakr-moskeen og salafistbevegelsen, og Gülen-bevegelsen. Det finnes ett politisk parti av en viss størrelse som klart er tuftet på islam, nemlig Islamic Party.

Mange politisk-religiøse aktivister har blitt dømt til fengselsstraffer. Det er uenighet blant aserbajdsjanske opposisjonelle og andre kilder om de kan regnes som politiske fanger.

SUMMARY

In 1991 there was a growing Islamic revitalization in Azerbaijan; the Soviet Union was dissolved and Azerbaijan was established as an independent state. Several religious organisations and states like Iran, Turkey and Arab countries started an extensive religious activity in Azerbaijan.

Formally Azerbaijan is a secular state with a sharp division between religion and the state. However, from the mid-1990s an increasingly authoritarian regime tried to control all religious activity, and several restrictions were implemented. Eventually many mosques were closed down. The regime seemed to fear radical islamists who worked to abolish the secular state.

In an Azerbaijani context, so-called independent or unofficial Islam are terms that are often used. These are groups with close connections or relations to other states or organisations abroad and who do not want to comply in full with the official policy of the state. They cover a broad spectre, from the most peaceful to militants, some are conservative, others are radical, etc. We look closer at the Juma Mosque Congregation, as representative of the independent shia muslim movement, the Abu Bakr Mosque and the salafi movement and the Gülen movement. There is one political party of a certain size that is based on Islam, the Islamic Party.

Many political-religious activists have been sentenced to prison terms. The Azerbaijani opposition as well as other sources differ in opinion as to whether these people shall be recognised as political prisoners or not.

INNHOOLD

1. Bakgrunn	5
1.1 Islam i Aserbajdsjan	5
1.2 ”Uoffisielle”/”uavhengige” islamske organisasjoner	5
2. Statens forhold til de uoffisielle/uavhengige religiøse gruppene.....	6
3. Spekteret av uoffisielle/uavhengige islamske partier og organisasjoner	9
3.1 The Islamic Party of Azerbaijan	9
3.1.1 <i>Forholdet mellom islamistene (Islamic Party) og de tradisjonelle opposisjonspartiene.</i>	11
3.2 Gülen-bevegelsen	12
3.3 Juma-samfunnet.....	14
3.4 Abu Bakr-moskeen og salafistene	16
3.5 De radikale, militante islamistene.....	18
3.5.1 <i>Gruppen til Asul Kasumov</i>	18
3.5.2 <i>Jeyshullah</i>	18
3.5.3 <i>Islamsk Jihad</i>	18
3.5.4 <i>Gruppen til Amiraslan Iskenderov</i>	19
3.5.5 <i>Utenlandske radikale islamister</i>	19
3.5.6 <i>Hizb ut-Tahrir</i>	19
3.5.7 <i>Jamaat al-Muvahiddun</i>	19
3.5.8 <i>Såkalte kharijier</i>	19
3.5.9 <i>Forest Brothers</i>	20
3.5.10 <i>Andre ytterliggående</i>	21
4. Uenighet om de dømte islamistene skal regnes som politiske fanger.....	21
4.1 Dadashbeyli-gruppen.....	22
4.2 Movsum Samadov og Islamic Party	23
4.3 Hijab-demonstranter	24
5. Referanser.....	26

1. BAKGRUNN

1.1 ISLAM I ASERBAJDSJAN

Godt over 90 % av befolkningen i Aserbajdsjan er muslimer.¹ Ca. 2/3 av dem er shiamuslimer, mens 1/3 er sunnimuslimer.² De aller fleste synes å ha et avslappet forhold til islam, og innordner seg statens offisielle politikk.³ Historieforskeren og forfatteren av *Political Islam in Azerbaijan* og *Islamic palette of Azerbaijan*, Arif Yunusov,⁴ hevder i et intervju at 99 % av befolkningen er moderate, religiøse mennesker, mens resten er religiøse radikale (Bizim Yol 2012).

1.2 "UOFFISIELLE"/"UAVHENGIGE" ISLAMSKES ORGANISASJONER

Noen relativt få grupper ønsker ikke å innordne seg. Disse anerkjenner ikke de statlige religiøse organene⁵, og er kritiske til måten islam blir praktisert på i de statlig registrerte⁶ moskeene.⁷ To sentrale uavhengige samfunn er Juma-samfunnet (shiamuslimsk) og Abu Bakr-samfunnet (salafist⁸-sunnimuslimsk). Ellers finnes det en rekke relativt små uavhengige samfunn.

Fra midten av 1990-tallet har det dukket opp enkelte små mer eller mindre radikale grupper som har som uttalt mål å bekjempe den sekulære staten og innføre sharia-lover. Svært få grupper synes imidlertid å være innstilt på å bruke vold for å nå sine mål (International Crisis Group 2008, s. 2).

¹ Den muslimske identiteten i Aserbajdsjan tenderer mot å være basert på kultur og etnisk tilhørighet framfor religion (International Crisis Group 2008, s. 2).

² Kildene spriker en god del når det gjelder fordelingen mellom sunnier og shiaer. Stratfor (2012) hevder for eksempel at shiaene utgjør 80 %. Geografisk sett er shiaene i flertall i de sørlige områdene mot Iran, i det sentrale Aserbajdsjan og i Baku. Sunniene dominerer i nord og vest (Rotar 2000). Ulike kilder deler den muslimske befolkningen inn på ulike måter. Arif Yunusov hevder at de tre sentrale gruppene er shiaer, salafist-sunnimuslimer og nurcu-sunnimuslimer (Muradova 2012).

³ I 1991 var 1 % av befolkningen aktivt religiøse, i 2001 var det 10 % mens det i dag er ca. 20 % (Yunusov 2012, s. 119).

⁴ Alle steds- og personnavn i notatet gjengis uten spesialtegnene som er i bruk i aserisk ortografi med latinske bokstaver. Dermed brukes A for Ə, CH for Ç, G (av og til GH) for Ğ, I for İ og Ĭ, O for O og Ö, SH for Ş, samt U for U og Ü (av og til İ). Bruken av bokstaver som har en annen uttale i aserisk enn den som er vanlig i europeiske språk, skjer i tråd med hva som er vanlig i engelskspråklige kilder – her blir aserisk C tidvis gjengitt C og tidvis J, H av og til H og av og til KH, samt Q tidvis Q og tidvis G. Der hvor det oppgis aseriske navn på organisasjoner og partier, følger de imidlertid aserisk ortografi med spesialtegn.

⁵ Se mer om disse organene i kapittel 2.

⁶ De offisielle moskeene er de som er registrert av staten. Offisiell islam er den formen som praktiseres av disse godkjente samfunnene. Alle religiøse organisasjoner skal i prinsippet være registrert. I praksis tolererer myndighetene at organisasjoner opererer uten registrering, men uten registrering kan en organisasjon for eksempel ikke opprette en bankkonto, leie lokaler og generelt ikke handle som en juridisk enhet (Klein 2012).

⁷ Mirzayev (2013) skiller mellom den tradisjonelle eller offisielle islam som er støttet av staten, og den radikale eller misjonerende islam som er støttet fra utlandet. De siste holder særlig til i Baku og landsbyene rundt, de nordlige regionene - særlig i vest og øst (som er tilholdssted for de fleste sunnier), Sumgait, sør-øst (de såkalte talysh-områdene) og Ganja (tradisjonelt shia-område). International Crisis Group (2008) bruker begrepet uavhengig (i stedet for uoffisiell) islam om gruppene som ikke er anerkjent av staten.

⁸ For en gjennomgang av ulike islamistiske strømninger i den muslimske verden, se International Crisis Group 2005. De historiske røttene for salafist-bevegelsen, blant annet kontrastert til wahhabi-tradisjonen, beskrives på s. 9-14.

De mer eller mindre radikale og fundamentalistiske bevegelsene har hatt en økende oppslutning, særlig blant de unge, de siste 10-15 årene. Mirzayev (2013, s. 6-7) forklarer det med fire forhold. For det første er det store sosiale forskjeller i samfunnet, og det er en økende misnøye med det autoritære og korrupte styret i landet. For det andre har det repressive regimet de siste 15 årene fullstendig marginalisert den tradisjonelle vestlig orienterte opposisjonen. For det tredje er det en stor skuffelse i befolkningen over det Mirzayev kaller "vestens svik" overfor demokratiske verdier. Vesten har støttet regimet til Aliyev i ren egeninteresse. For det fjerde har folk mistet tillit til de offisielle islamske institusjonene og deres ledere.

Grensen mellom religion og politikk kan for enkelte religiøse samfunn være noe flytende, de kan agere mer eller mindre politisk. Det er bare ett politisk parti av en viss størrelse som er basert på islam, nemlig Islamic Party of Azerbaijan (se del 3.1).

2. STATENS FORHOLD TIL DE UOFFISIELLE/UAVHENGIGE RELIGIØSE GRUPPENE

Etter Sovjetunionens fall og etableringen av Aserbajdsjan som egen stat i 1991, var det noen år med stor grad av religionsfrihet. Flere stater, særlig Tyrkia⁹, Iran og arabiske land, og ekstremistgrupper fra det sørlige Russland, forsøkte å få innflytelse i Aserbajdsjan. Muslimske stater bygde rundt 150 moskeer det første tiåret, og sendte religiøse lærere og misjonærer til landet.¹⁰ Salafisme ble introdusert for første gang i Aserbajdsjan.¹¹ Noen av aktivistene hadde en politisk agenda, og regjeringen utviste mange av dem (International Crisis Group 2008, s. 5).

Med Heidar Aliyev ved makten fra 1993 begynte en gradvis tilstramning. Det nye regimet ønsket å kontrollere de religiøse samfunnene og alle andre deler av det sivile samfunnet.

Ifølge Konstitusjonen skal Aserbajdsjan være en sekulær stat, med et skarpt skille mellom religion og stat. Like fullt har regimet innført en rekke tiltak for å kontrollere og overvåke det religiøse livet, blant annet en registreringsordning av religiøse samfunn, sensur av religiøst materiale og restriksjoner på import, salg og spredning av religiøst materiale.¹² En rekke moskeer har blitt stengt, under ulike påskudd.¹³

⁹ Den islamske påvirkningen fra Tyrkia er mindre radikal og aggressiv enn den fra arabiske land og Iran. Det er både staten Tyrkia og ikke-statlige organisasjoner i Tyrkia som er aktive (Cornell 2006, s. 49). Se mer om Gülen-bevegelsen i del 3.2.

¹⁰ Strømmen av misjonærer og hjelpeorganisasjoner varte fram til 2001. Samme år ble alle de 22 iranske religiøse lærestedene i landet stengt, året etter at iranske misjonærer ble bannlyst fra å virke i Aserbajdsjan (International Crisis Group 2008, s. 8).

¹¹ Salafistene fikk fotfeste særlig i Baku og i nord, siden det særlig er her befolkningen er sunnimuslimer.

¹² Så sent som 22. februar 2013 ble religionsloven igjen endret. Alt religiøst materiale, bøker, filmer m.m., må være spesielt merket før det kan selges, og kan bare selges i spesielle butikker. Hensikten med lovendringen var å forhindre salg av materiale som propaganderer for religiøs ekstremisme (RFE/RL 2013). I desember 2011 ble religionsloven endret slik at det ble straffbart å importere og distribuere religiøst materiale som ikke var godkjent på forhånd av myndighetene (Sultanova 2013).

Mirzayev (2013, s. 9) anslår at 14 moskeer er blitt stengt fordi de var kommet under innflytelse av ulike radikale islamske bevegelser. Enkelte moskeer har blitt revet, i 2009 minst to. I 1997 ble religionsloven endret slik at utenlandske statsborgere ikke har lov til å drive religiøs virksomhet i Aserbajdsjan (Rotar 2000).

Måten staten forholder seg til de religiøse samfunnene på, med kontroll og overvåking og stadig flere restriksjoner, er ikke fundamentalt forskjellig fra hvordan staten ellers forholder seg til andre segmenter av samfunnet (International Crisis Group 2010, s. 19). Personer som ikke vil innordne seg den offisielle religionspolitikken, risikerer å bli arrestert og dømt. Hvem som faktisk blir dømt, og de reelle grunnene til at de blir dømt, kan ofte være noe uklare.¹⁴ Det er nærliggende å anta at personer som det sekulære og autoritære regimet oppfatter som en trussel, er utsatt. Godt organiserte islamister som er i stand til å mobilisere mange, kan være særlig utsatt (møte med Khadija Ismayilova, Baku april 2013).¹⁵

I en rekke tilfeller kan det synes som at sakene er fabrikkerte. Ett eksempel kan være dommen mot redaktøren av det islamistiske nettstedet Xeber44¹⁶, shiamuslimen Araz Guliyev. Han ble sammen med sju andre i april 2013 dømt til fengselsstraff. Guliyev fikk åtte år for ulovlig besittelse av våpen (§ 228,1 i straffeloven), organisering og deltakelse i sosial uro (§ 233), ansporing til nasjonal og religiøs hat (§ 283), motstand mot politiet (§ 315,2) og fornærmelse mot nasjonale symboler (§ 324).¹⁷ Reporters Without Borders (2013) skriver at uavhengig av Guliyevs politiske og religiøse meninger og holdninger, er det åpenbart av hans rettigheter som tiltalt ble brutt. Saken har alle kjennetegn på at det dreier seg om hevn fra myndighetenes side, ifølge Reporters Without Borders. Committee to Protect Journalists (2013) betrakter også tiltalen som fabrikkert. Guliyev og de andre ble arrestert i september 2012 etter å ha protestert under en festival mot det de mente var usømmelig påkledning, med halvnakne kvinner på scenen. Nettstedet til Xeber44 inneholder krasse artikler mot regimet, og en klar støtte til det islamistiske regimet i Iran. De propaganderer for Aserbajdsjan som en islamsk stat etter modell av Iran. For øvrig stengte ikke myndighetene nettstedet.¹⁸

¹³ Juma-moskeen, Abu Bakr-moskeen og den tyrkisk bygde Shehidler-moskeen er blant dem som har blitt stengt (International Crisis Group 2010, s. 19). Myndighetene hevder for øvrig at det er ca. 1750 moskeer i landet, men at bare ca. 1000 er i drift (Zarbaliyeva 2009).

¹⁴ Som vi skal komme tilbake til, går mange av sakene for lukkede dører. Det kan gjøre det vanskelig å vurdere de reelle grunnene til domfellelsene.

¹⁵ Khadija Ismayilova er journalist i Radio Free Europe/Radio Liberty Aserbajdsjan.

¹⁶ Adressen til nettstedet er <http://xeber44.com/>. Det finnes i alt ca. 40 islamske nettsteder med stoff om Aserbajdsjan. Disse er mer eller mindre radikale (Yunusov 2013).

¹⁷ Seks av de andre fikk ubetingede fengselsstraffer på mellom fire og et halvt og åtte år, mens den siste fikk tre års betinget fengselsstraff (Contact.az 2013a).

¹⁸ Et annet nyere eksempel kan være den shiamuslimske teologen Taleh Bagirzadeh fra Nardaran som ble fengslet 31. mars 2013 anklaget for besittelse av narkotika. Han hadde i flere taler kritisert myndighetene (Abbasov 2013). Bagirzadeh har tidligere sonet en dom på 1½ år i fengsel for protester mot det uformelle hijabforbudet (se del 4.3). Han har også holdt preken i en moské som myndighetene mente han ikke hadde tillatelse til (Etiraz.com 2013). Vi kommer tilbake til flere andre tilfeller. I kapittel 4 ser vi nærmere på hvorvidt de dømte islamistene regnes som politiske fanger eller ikke.

De to viktigste statlige organene for å overvåke og kontrollere det religiøse livet er State Committee for Work with Religious Organizations¹⁹ (SCWRO) og Caucasus Board of Muslims (CBM).²⁰ CBM, ledet av Allahshukur Pashazade²¹ siden 1980, utnevner geistlige, overvåker religiøse seremonier og organiserer pilegrimsreiser til Mekka. SCWRO, etablert i 2001, har ansvaret for registreringen av religiøse samfunn og overvåker deres aktiviteter. Alle religiøse samfunn skal i prinsippet være registrert av SCWRO og respektere CBMs åndelige ledelse (International Crisis Group 2008, s. 16). Ifølge Mirzayev (2013, s. 9) er Pashazade en lite respektert mann i Aserbajdsjan. Han mener de fleste ser på ham og hans kollegaer som korrupte folk som driver lyssky virksomhet under dekke av religiøs virksomhet, og at de kan ikke tjene som gode rollemodeller for moderne unge mennesker.

Før en søknad om registrering kan sendes til SCWRO, skal det religiøse samfunnet få en anbefaling fra CBM. I 2009 førte endringer i religionsloven til at alle måtte registrere seg på nytt. Noen fikk registrering, mens andre fikk avslag med ulike begrunnelser. Enkelte samfunn ønsket ikke selv å bli registrert, blant annet fordi de ikke anerkjenner CBM som åndelig overhode. Uregistrerte samfunn kan risikere at moskeen blir stengt og at møtene blir erklært som illegale (International Crisis Group 2010, s. 19).

Det svenske Utrikesdepartementet (2012) hevder at det er en allmenn vurdering at regimet ser spredningen av radikal islam som en sikkerhetstrussel. Regjeringen begrunner da også den tøffe framgangsmåten med et behov for å bekjempe ekstremisme og terrorisme (International Crisis Group 2008, s. i). Stratfor (2012) hevder at de radikale islamistene er på frammarsj, men at de foreløpig ikke utgjør en alvorlig trussel mot regimet. To forhold taler imot at islamistene skal bli en maktfaktor, i hvert fall på kort sikt: De sekulære tradisjonene er dypt rotfestet i landet, og det er stor indre uenighet blant islamistene (Mamedov 2011).

Aserbajdsjanske styresmakter har blitt stadig mer bekymret for spredning av fundamentalisme på sitt territorium (Esslemont 2009). Generelt blir salafister sett på med mistenksomhet i det aserbajdsjanske samfunnet. Mediene, myndighetene og den offisielle islam bidrar til å skape et bilde av dem som potensielle terrorister (International Crisis Group 2008, s. 19). Mirzayev (2013, s. 8) antyder at det er 20 000 wahhabier²² og andre radikale islamister i landet, men at tallet er økende.

Arif Yunusov hevder at mangelen på en karismatisk leder gjør at det er lite sannsynlig at islamistene vil få en framtreddende rolle i nærmeste framtid (Abbasov 2011a).

¹⁹ Navnet på dette organet blir også oversatt med State Committee for Religious Affairs.

²⁰ Formelt sett er dette uavhengige institusjoner, men i praksis har de tette bånd til myndighetene.

²¹ Pashazade er shiamuslim, mens nestlederen er sunnimuslim.

²² I likhet med en rekke kilder bruker Mirzayev (2013) begrepene salafist og wahhabi (aserisk: vāhhabī) noe om hverandre. Vi viser til International Crisis Group 2005, s. 9-14 for en avklaring av ulikhetene mellom salafister og wahhabier.

3. SPEKTERET AV UOFFISIELLE/UAVHENGIGE ISLAMSK PARTIER OG ORGANISASJONER

3.1 THE ISLAMIC PARTY OF AZERBAIJAN²³

The Islamic Party of Azerbaijan (heretter Islamic Party) er det eneste politiske partiet av en viss størrelse som er basert på en islamsk plattform.²⁴ Det ble dannet i 1991 i Nardaran, og er et shiaislamsk parti.²⁵ Den første lederen var Alikram Aliyev.²⁶ Islamistiske grupper hadde vært aktive i kampen for aserbajdsjansk uavhengighet fra Sovjetunionen i perioden 1988 – 1991. Alikram Aliyev og hans tilhengere støttet det ledende opposisjonspartiet Popular Front Party of Azerbaijan, og Alikram Aliyev ble etter hvert valgt inn i ledelsen av Popular Front. Men i 1991 brøt Alikram Aliyev og hans folk ut og dannet Islamic Party. Målet var å etablere en islamsk stat etter iransk modell (Hajizade 2011).

Islamic Party ble registrert i 1992, i likhet med alle andre partier som søkte om registrering i den perioden. På den tiden hadde Popular Front kommet til makten. Det var imidlertid en gryende spenning mellom islamistene og de sekulære demokratene (Hajizade 2011).

I 1995, etter at Popular Front hadde mistet makten og Heidar Aliyev hadde blitt president (1993), ble partiets registrering kansellert.²⁷ En av grunnene var at regimet fryktet at Iran ville bruke Islamic Party til å destabilisere det sekulære samfunnet (International Crisis Group 2008, s. 7).²⁸

²³ På aserisk er navnet Azərbaycan İslam Partiyası.

²⁴ Det finnes flere svært små islamske politiske partier. Yunusov (2012, s. 43) nevner blant andre Fazilat Party. Det oppsto etter en splittelse i Islamic Party i 2004. Partiet har i dag et godt samarbeid med Islamic Party. Islamic Democratic Party, ledet av Tahir Abbasov, er et annet. Bortsett fra en viss aktivitet i mediene og på eget nettsted, er partiet utad fullstendig passivt. Det finnes nærmest ingen informasjon om partiet, som angivelig ble dannet i 2007, om partiprogram, osv. (Yunusov 2012, s. 82).

²⁵ Nardaran er en landsby 25 km fra Baku. Stedet er nærmest et senter for den religiøse opposisjonen mot staten, særlig den radikale shiamuslimske delen. Landsbyen er selvstyrt uten noen styrende, offisielle, kommunale institusjoner. Den ledes av et eldreråd som praktiserer en streng versjon av shiaislam. Da politiet forsøkte å rykke inn i landsbyen i 2001, ble to politimenn drept. Alikram Aliyev var leder av eldrerådet i Nardaran i 2002 da det kom til voldsomme opptøyer, som skulle vare i tre uker. Alikram Aliyev ble dømt til seks år i fengsel (International Crisis Group 2008, s. 14). I alt ble 15 personer arrestert, og åtte av dem ble i april 2003 dømt til 5-8 år i fengsel for masseopptøyer og for å ha gjort motstand mot politiet. Men senere samme år ble dommene omgjort til betingede dommer, og de dømte ble satt fri (Fuller & Bakir 2007). Partiet står fremdeles særlig sterkt i Nardaran (Abbasov 2011b).

²⁶ Hajizade (2011) omtaler ham som Haji Alikram. Cornell (2006) kaller ham Haci Alikram Aliyev, mens International Crisis Group (2008, s. 14) kaller ham Alikram Aliyev og Haji Alikram Aliyev. Yunus (2012, s. 35) bruker Hajji Alikram Aliyev. Rotar (2000) omtaler ham som Al' Akram Khadzhi. Haji/hajji/haci/khadzhi er en betegnelse som settes foran navnet for å indikere at personen har gjennomført pilegrimsreise til Mekka. Alikram Aliyev satt som leder til 2004 (Yunusov 2012, s. 43).

²⁷ Et parti som ikke er registrert, kan drive uoffisielt. Men det fører til store problemer for partiet. Det kan for eksempel ikke inngå juridiske avtaler om leie av lokaler eller delta i valg.

²⁸ Samtidig med kanselleringen ble flere ledere arrestert, blant dem Alikram Aliyev. De ble anklaget for at partiet hadde mottatt økonomisk støtte fra en utenlandsk stat (Iran), noe som ikke er tillatt etter aserbajdsjansk lov. En av lederne døde i fengsel. De fleste av dem som ikke ble arrestert, forlot landet (International Crisis Group 2008, s. 8).

Partiet har flere ganger, ofte uten tillatelse, aksjonert utenfor Justisdepartementet i protest mot partiets manglende registrering. Aksjonene har imidlertid ikke ført til at partiet har blitt registrert (Cornell 2006, s. 60).

Islamic Party nådde en slags topp på midten av 1990-tallet da de forsøkte å spille en aktiv rolle i aserbajdsjansk innenrikspolitikk, og deltok aktivt i opposisjonens protestaksjoner og på rundebordskonferanser. Partiet fikk økonomisk støtte fra Iran (Cornell 2006, s. 60). Partiet hadde avdelinger over store deler av landet, og hadde ca. 50 000 medlemmer (Rotar 2000). Medlemmene protesterte mot sosial urettferdighet og brudd på sivile rettigheter. I utenrikspolitikken fulgte de Iran, med støtte til Palestina, mot sionisme og vestlig imperialisme (Hajizade 2011).

Partiet forsøkte å etablere paramilitære styrker i 1995-96. Det førte til at myndighetene for første gang slo ned på deres virksomhet (Rotar 2000).

I mai 1995 ble ni ledende aktivister arrestert, anklaget for å ha samarbeidet med iranske sikkerhetsstyrker. Partiet var nå i realiteten bannlyst, men myndighetene klarte ikke å nøytralisere dem fullstendig. Til tross for stadig nye arrestasjoner fortsatte de å være aktive i offentligheten (Hajizade 2011).

I mai 1996 ble Alikram Aliyev og fire andre ledere arrestert, anklaget for forræderi og spionasje til fordel for Iran. Alle ble dømt til lange fengselsstraffer, Alikram Aliyev fikk 11 år. Etter 2½ år i fengsel ble alle fem benådet (Yunusov 2012 s. 39).

Partiet hadde visse interne problemer rundt 2005. For eksempel ble lederen på den tiden, Hajiaga Nuriyev, beskyldt for bare å være opptatt av egne ambisjoner (Cornell 2006, s. 61).

Høsten 2010 startet partiet en rekke protestaksjoner mot det indirekte forbudet mot hijab på skoler og universiteter (se del 4.3).

I januar 2011 ble lederen av Islamic Party, Movsum Samadov²⁹, sammen med flere andre framtrepende medlemmer, arrestert.³⁰ Samadov hadde i sterke ordelag kritisert president Aliyev, og blant annet sammenlignet ham med en av de mest forhatte personene i den shiamuslimske historien. Han kritiserte det indirekte forbudet mot å bære hijab, korrupsjonen i landet og mangel på ytringsfrihet (Abbasov 2011b). Samadov krevde en slutt på det despotiske regimet i landet (Abbasov 2011a). Aliyev ble omtalt som en vantro og en fiende av islam. Alle muslimer har plikt til å føre jihad mot Aliyev, hevdet Samadov (Hajizade 2011). Den direkte foranledningen til arrestasjonene kan være en tale Samadov holdt 2. januar 2011. Opptak av talen ble lagt ut på YouTube (jf. Abbasov 2011b, videoen er tilgjengelig på Faracov 2011). I oktober 2011 ble så sju av dem dømt til lange fengselsstraffer. Samadov fikk 12 år i fengsel, dømt for blant annet terrorisme og forsøk på å styrte regimet (RFE/FL 2011). Leyla Yunus, leder for Institute of Peace and Democracy, er blant dem som hevder at saken er fabrikkert, men det er uenighet om hvorvidt disse skal regnes som politiske fanger eller ikke (se kapittel 4).

Nestlederen i Islamic Party ble dømt til 1½ år i fengsel 26. januar 2012. 6. juni 2012 benådet domstolen ham, men i slutten av august samme år måtte han igjen i fengsel

²⁹ Samadov ble valgt i 2007, og etterfulgte Muzaffar Jabrailov (Yunusov 2012, s. 38-39).

³⁰ I alt ble 30 aktivister fra Islamic Party og andre muslimske grupper over store deler av Aserbajdsjan arrestert i januar 2011 (Yunusov 2012, s. 41).

etter at aktor anket avgjørelsen om benådning og fikk medhold av domstolen (Turan 2012).

Det er vanskelig å si med sikkerhet hvor stor støtte Islamic Party har i dag. Partiet er et marginalt fenomen i aserbajdsjansk politikk (Mirzayev 2013, s. 9). I et repressivt samfunn tør ikke folk alltid si hva de mener. En undersøkelse gjort av Far Centre viser at ingen religiøs person framstår som en potensiell leder av en sosial eller politisk bevegelse. Partiet har ikke støtte fra den tradisjonelle opposisjonen. Men flere hundre aktivister fortsetter sin virksomhet (Hajizade 2011).

Islamic Party har over 40 000 medlemmer, ifølge partiet selv. Hikmet Hajizade, leder for Far Center, anslår tallet til 2000-2500 (Abbasov 2011a). I tiden etter etableringen ble det anslått at medlemstallet lå rundt 50 000. De fleste medlemmene lite urbane og har lav utdanning (Wistrand 2012). Abbasov (2013) hevder på sin side at partiet har flere medlemmer enn noe annet parti.

3.1.1 Forholdet mellom islamistene (Islamic Party) og de tradisjonelle opposisjonspartiene

Den tradisjonelle opposisjonen og islamistene har gjort flere forsøk på å samarbeide, men hver gang har det mislyktes. Det har vært vanskelig å overstige de store forskjellene i fundamentale verdier. I annen halvdel av 1990-tallet ble Islamic Party et svakt og isolert parti. Partiet var fratatt sin registrering, og mente seg undertrykket. I midten av 1997 utarbeidet en gruppe i partiet et program for nyorientering og fornyelse, og høsten samme år inngikk partiet en politisk samarbeidsavtale med relativt små liberale og sosialdemokratiske opposisjonspartier.

Tidlig i 1998 forsøkte Musavat, et av de største opposisjonspartiene, og Islamic Party å inngå et samarbeid. Det ble utarbeidet et utkast til avtale. Blant annet skulle partiene samarbeide ved presidentvalget i 1998. Men samarbeidet stoppet opp før det kom i gang. De innledende samtale avslørte store uoverensstemmelser, blant annet i synet på hva demokrati er. Islamic Party mente at demokrati er å forstå slik det iranske regimet praktiserer det, der det styres ved et øverste råd av religiøse ledere³¹ (Hajizade 2011).

I 2000 ble Islamic Party medlem av den venstreorienterte alliansen Pro-Azerbaijani Forces sammen med Social Democratic Party. Alliansen gikk i oppløsning i 2005 (Cornell 2006, s. 60).

Rett etter at Movsum Samadov ble valgt til leder av Islamic Party i 2007, gjorde han det klart at partiet var i opposisjon ikke bare til regjeringen, men også til den tradisjonelle vestlig-orienterte opposisjonen (Yunusov 2012, s. 39).

De mer eller mindre radikale islamske gruppene, inkludert Islamic Party, har etter hvert fått stor oppmerksomhet, dels på bekostning av den tradisjonelle partipolitiske opposisjonen. Professor i islamsk historie, Altay Goyushov, mener at demonstranternes villighet til å slå tilbake mot politiet er hovedgrunnen til den økte oppmerksomheten.³² De viser en ny og radikal vei for å holde myndighetene

³¹ Islamic Party påpekte blant annet at FNs menneskerettighetserklæring er skrevet av mennesker, mens de selv bare anerkjenner rettigheter gitt av Gud.

³² 17. september 2012 demonstrerte grupper utenfor USAs ambassade mot filmen *The Innocence of Muslims*. Da politiet grep inn for å arrestere demonstranter, forsøkte andre grupper å hindre politiet. 5. oktober 2012 deltok

ansvarlig, ifølge Goyushov. Arif Yunusov mener at disse gruppene er bedre til å kommunisere sitt budskap enn det den tradisjonelle opposisjonen er. De legger vekt på å demonstrere utenfor den institusjonen de mener er ansvarlig eller som de mener burde høre deres budskap. Dernest er budskapet alltid presist, der det klart går fram hvorfor de er samlet der de er (Sultanova 2012).

Ali Kerimli, leder av opposisjonspartiet Popular Front, har kommentert uttalelsene med å fastholde at den tradisjonelle opposisjonen vil fortsette å stå for en ikke-voldelig linje. Å bruke vold, ville stride mot Popular Front sine prinsipper (Sultanova 2012).

Elkan Shahinoglu, leder for forskningssenteret Atlas, ser en sammenheng mellom undertrykkelsen av den tradisjonelle opposisjonen og framveksten av en politisk og religiøs opposisjon. Dersom myndighetene totalt utsletter den tradisjonelle opposisjonen, vil religiøse og etnisk-politiske bevegelser vokse fram som alternativ. En sterk islamsk opposisjon er allerede blitt dannet i Aserbajdsjan (Abbasov 2011a).

Islamistene har en klar ideologi, og de er godt organisert. De får store økonomiske bidrag utenfra, i motsetning til hva de tradisjonelle opposisjonspartiene får. Men samtidig er det mye intern strid og politisk og teologisk uenighet mellom ulike grupper (Mamedov 2011).

Da sentrale medlemmer av Islamic Party ble dømt til lange fengselsstraffer i 2011 på et grunnlag som mange mente var tvilsomt, aksepterte den tradisjonelle opposisjonen dommene, uten å protestere (Yunusov 2012, s. 42). Men samtidig kan det være at den tradisjonelle opposisjonen ser seg tjent med et visst samarbeid. Mamedov (2012b) går langt i å antyde at for den tradisjonelle opposisjonen er en allianse mellom dem og radikale islamister både levedyktig og attraktiv. Den tradisjonelle opposisjonen synes å søke allianser med enhver som er kritisk til regimet til president Aliyev. Noen opposisjonelle hevder at det å bekjempe politisk islam virker mot sin hensikt; islamistene burde heller integreres i et demokratisk politisk system.³³

3.2 GÜLEN-BEVEGELSEN

Den sufi-islamske Nurcu-bevegelsen ble dannet av Said Nursi (1876-1960) i Tyrkia.³⁴ Etter Nursis død ble bevegelsen splittet. En av de nye retningene ledes av Fethullah Gülen.³⁵ Gülen-bevegelsen, som også går under navnet Fethullahci-

rundt 200 i en demonstrasjon utenfor Utdanningsdepartementet i protest mot det uformelle forbudet mot bruk av hijab i skoler og på universiteter. Demonstrantene svarte på politiets framferd med å bruke trekubber (Sultanova 2012). (Se mer om demonstrasjonen 5. oktober 2012 i del 3.5.)

³³ Mamedov (2012b) henviser til Agalar Mammadov, professor og ledende intellektuell, som i april 2012 søkte politisk asyl i Sverige etter å ha blitt truet av islamister. 54 intellektuelle hadde da skrevet et brev der de advarte mot en økende fare for en voldelig islamisme. Bakgrunnen var at året i forveien hadde en ledende sekularist, Rafiq Tagi, skrevet kritisk om islam, og han ble deretter drept, angivelig av radikale islamister. Mammadovs sak ble møtt av taushet fra den tradisjonelle opposisjonen, ifølge Mamedov. Mamedov hevder også at myndighetenes manglende reaksjon overfor islamistenes overgrep på Tagi og Mammadov, kan sees som et uttrykk for at myndighetene faktisk inngår en slags allianse med islamistene i slike saker.

³⁴ Navnet på bevegelsen transkriberes tidvis Nourdjou.

³⁵ Gülen lever i dag i eksil i USA. Restene av den opprinnelige Nurcu-bevegelsen er fremdeles aktiv. Yunusov (2012, s. 75) hevder at i Aserbajdsjan blir tilhengerne av Said Nursi og Fethullah Gülen sett på som det samme, og blir omtalt som Nurçu.

bevegelsen eller Hizmet-bevegelsen, har siden begynnelsen av 1990-tallet spredt seg til mange tidligere sovjetrepublikker, inklusive Aserbajdsjan. Bevegelsen legger stor vekt på utdanning, og har skoler mange steder (Rotar 2013).³⁶ Blant 14 utdanningsinstitusjoner finnes Qafqaz-universitetet³⁷ (Aliyev 2012, s. 95).

Aliyev (2012) hevder at Gülen-bevegelsen er den mest framgangsrike av alle islamske bevegelser etter den islamske oppblomstringen ved Sovjetunionens fall. Ingen andre religiøse samfunn har så store ressurser med en slik omfattende organisasjon. Den har stor påvirkningskraft i forretningslivet, driver et omfattende veldedighetsarbeid og en aktiv lobbyvirksomhet. Særlig innen utdanning er de svært aktive. Bevegelsen har en egen avis, eier sin egen tv-kanal og driver flere radiokanaler. Aliyev finner kombinasjonen av en religiøs organisasjon med utenlandske røtter og den omfattende medieaktiviteten nærmest oppsiktsvekkende i aserbajdsjansk sammenheng.

Med grunnlag i sunniislam er Gülen-bevegelsen religiøst sett liberal, men sosialt sett konservativ. Bevegelsen er nærmest upolitisk, og kan derfor ikke kalles islamistisk. Myndighetene har da heller ikke intervenert i dens arbeid (Stratfor 2012). Dens skoler i Aserbajdsjan får operere uten spesielle vanskeligheter (Rotar 2013). Aliyev (2012) forklarer myndighetens toleranse overfor Gülen-bevegelsen med at medlemmene generelt er godt integrert i det aserbajdsjanske samfunnet og det økonomiske livet, og at de generelt bidrar positivt til samfunnet i sin helhet. Flere politikere og andre kjente personer har blitt en del av Gülen-bevegelsen. Bevegelsen hevder selv at den er en sosial bevegelse som ønsker å være integrert i en sekulær samfunnsorden, og den har ingen planer om å endre samfunnet. I mange sammenhenger har Gülen-bevegelsen åpent støttet og lovprist regimet i Aserbajdsjan. Gülen-bevegelsen presenterer seg selv overfor det offisielle sekulære Aserbajdsjan som den mest moderate og mest politisk aksepterte formen for islam. Bevegelsen er svært tilbakeholden med å vise offentlig sitt religiøse budskap. På universitetet den driver tilbys det ikke studier i religion, det finnes ikke engang et bønnenrom. Heller ikke i andre Gülen-institusjoner er det religiøse seremonier eller arrangementer (Aliyev 2012, s. 99).

Mamedov (2012a) hevder at det er lite sannsynlig at myndighetene i Aserbajdsjan vil slå til mot Gülen-bevegelsen. Rett nok har myndighetene generelt de senere årene inntatt en mer restriktiv holdning til all form for utenlandsk inspirert religiøs innflytelse. Myndighetene er heller ikke helt fortrolig med det politiske skiftet i Tyrkia det siste tiåret. På den annen side driver bevegelsen en rekke framgangsrike skoler, og det skal være tette bånd mellom offentlige personer og forretningsvirksomhet drevet av Gülen-bevegelsen.

Yunusov (2012, s. 75) uttrykker at Gülen-bevegelsen har blitt vennlig mottatt i Aserbajdsjan, både blant myndighetene og blant opposisjonen, særlig de første årene. Men i årene etter 2006 ble forholdene noe vanskeligere. Flere Nurçu-medlemmer ble arrestert for å ha spredd sitt religiøse budskap, og noen fikk 5-15 dager i fengsel.

³⁶ Det som skiller Gülen-bevegelsen fra andre Nurcu-bevegelser er en klar hierarkisk struktur, en streng intern disiplin, hemmelighold av egne lover, en positiv innstilling til kapitalismen, fokus på å være aktiv i mediene og å drive forretningsvirksomhet for å utvikle bevegelsen (Aliyev 2012, s. 92).

³⁷ Universitetet, som ble grunnlagt i 1993, er blant de ledende private institusjonene for høyere utdanning i Aserbajdsjan (Cornell 2006, s. 52).

Men ingen av disse har hatt tilknytning til Gülen-bevegelsen (Aliyev 2012, s. 97). Litteratur ble konfiskert, og aldri levert tilbake. Men samtidig selges bøker av både Nursi og Gülen fritt i Aserbajdsjan (Yunus 2012, s. 79-80).³⁸

Arif Yunusov mener at Gülen-bevegelsen, med sin vekt på moderne utdanning og interreligiøs dialog, bør støttes som en motvekt til både de mer konservative og mer radikale islamistiske bevegelsene. Andre hevder at Yunusov her er for optimistisk. For bak en fasade av toleranse og pluralisme er bevegelsen langt mindre tolerant, for eksempel med hensyn til like rettigheter for begge kjønn (Mamedov 2012a).

Radikale shiamuslimer har kritisert Gülen-bevegelsen for å være både passiv og konform. I protestaksjonene mot det uformelle hijab-forbudet på skoler og universiteter, har Gülen-bevegelsen holdt seg passiv og stilltiende mens shiamuslimene har vært aktive, blir det hevdet (Mamedov 2012a).

Gülen-bevegelsens moderate islam og tyrkiske nasjonalisme appellerer til stadig flere, særlig unge, aserbajdsjanere. De ser den som et alternativ til Aliyev-regimets sekulære holdning og til den iranskinspirerte formen for islam (Mamedov 2012a).

I motsetning til andre islamske bevegelser driver Gülen-bevegelsen ikke med åpenlys misjonering eller forsøk på å omvende folk. Dens framgangsmåte er diskret, gjennom et stort nettverk av sekulære utdanningsinstitusjoner, sosiale medier og ulike former for forretningsvirksomhet (Aliyev 2012, s. 90).

Tyrkisk islam blir ikke sett på som en sikkerhetstrussel for Aserbajdsjan, men heller som en motvekt til mer radikal salafi-/wahhabi-islam som arabiske land står bak og støtter (Cornell 2006, s. 53).

Gülen-bevegelsen er, til tross for sin store aktivitet, omgitt av et stort hemmelighold. Dens interne lover er hemmelige. Mange i Aserbajdsjan er skeptiske til bevegelsen, og er usikre på hva som er dens egentlige mål (Aliyev 2012, s. 101).

3.3 JUMA-SAMFUNNET

Det såkalte Juma-samfunnet³⁹ er knyttet til Juma-moskeen og Ilgar Ibrahimoglu⁴⁰, som ble imam i 1992. Samfunnet har siden etableringen i 1992⁴¹ stått i spissen for uoffisielle/uavhengige shiasamfunn i Aserbajdsjan (Yunusov 2012, s. 54).

Juma-samfunnet ble registrert hos Justisdepartementet i 1992, men etter den nye religionsloven fra 2006 måtte alle registrere seg på nytt. Det ville ikke Juma-samfunnet gjøre. Samfunnet nektet også å anerkjenne CBMs åndelige autoritet, noe

³⁸ I land som Russland og Usbekistan er Nurcu-bevegelsen, inkludert Gülen-bevegelsen, bannlyst. Ellers er bevegelsen aktiv i en rekke land (Balci 2013).

³⁹ På engelsk brukes ofte betegnelsen the Juma Mosque Community eller Congregation. På aserisk heter den Cümə Məscidi Dini İcması, som betyr "trossamfunnet fredagsmoskeen". Den konkrete Juma-moskeen det siktes til her (navnet brukes om mange moskeer i den muslimske verden) ligger i gamlebyen i Baku. Juma-samfunnet er de aktive medlemmene som har vært knyttet til denne moskeen, ledet av en imam. Som vi senere skal se, ble moskeen stengt i 2004. Da den ble gjenåpnet i 2008, fikk tilhengerne av den opprinnelige imamen, Ilgar Ibrahimoglu, ikke tilgang til moskeen. Juma-samfunnet refererer altså til kretsen rundt Ibrahimoglu og ikke til dem som i dag bruker Juma-moskeen.

⁴⁰ Flere kilder omtaler ham som Ilgar Allahverdiyev, se for eksempel European Court of Human Rights (2013).

⁴¹ Grunnleggeren var Azer Ramizoglu (International Crisis Group 2008, s. 12).

loven krever (International Crisis Group 2008, s. 12). Juma-samfunnet anerkjente heller ikke den av CBM offisielt utnevnte imam (Yunusov 2012, s. 56).

Den relativt unge Ibrahimoglu (født i 1973) studerte flere år i Iran. Han er kjent som en dyktig taler som tiltrekker seg mange, særlig unge, mennesker. Han bruker en moderne demokratisk retorikk, der han kombinerer islamske verdier med menneskerettigheter (Cornell 2006, s. 58).

Cornell (2006, s. 59) hevder at Ibrahimoglu og hans tilhengere bruker slagord og aksjoner som er mer radikale enn det Islamic Party gjør. Etter parlamentsvalget i 2005 sa Ibrahimoglu på et folkemøte at ”vi vil ikke godta sjeikeregimet i Aserbajdsjan”. I lys av hans fortid i Iran kunne dette bli tolket som en oppfordring til å styrte regimet i Aserbajdsjan og innføre et islamsk styre etter iransk modell (Cornell 2006, s. 59). International Crisis Group (2008, s. 13) på sin side hevder at vestlige observatører generelt ser på Ibrahimoglu som en moderat person som framhever menneskerettigheter og demokratiske verdier.

Ibrahimoglu er politisk aktiv, og han bruker religionen som fundament. Ved parlamentsvalget i 2005 deltok Juma-samfunnet som en del av opposisjonsblokken Azadliq (Bedford 2012). Ibrahimoglu er i dag rådsmedlem i opposisjonskoalisjonen Public Chamber. Han er også aktiv i menneskerettighetsarbeid, og har engasjert seg på en rekke områder, blant annet i protestene mot Muhammed-karikaturene (Cornell 2006, s. 58).

Juma-samfunnet har etablert to NGOer. Den ene er Centre for the Protection of Freedom of Conscience and Religion (DEVAMM)⁴² som arbeider for rettighetene til troende aserbajdsjanere. Den andre er Islam-Ittihad Society, som arbeider for inter-religiøs dialog og toleranse.⁴³ En av hovedsakene for disse organisasjonene har vært kravet om at det skal være tillatt for kvinner å ta passfoto med hijab på. Kvinner som nekter å la seg fotografere uten hijab, kan ikke fornye sine ID-papirer og delta i valg (International Crisis Group 2008, s. 13).⁴⁴

Etter presidentvalget i oktober 2003 ble Ibrahimoglu arrestert i desember samme år.⁴⁵ Han ble anklaget for å ha brukt religion i politikken og for å ha deltatt i opposisjonens demonstrasjoner som utviklet seg til voldelige sammenstøt med politiet. Etter å ha sittet fire måneder i varetekt, ble han dømt til fem års betinget fengselsstraff. Ibrahimoglu ble nektet utreisestilletelse. Juma-samfunnet ble kastet ut av moskeen med begrunnelse om at den trengte oppussing, og at moskeen ikke var offisielt registrert som et religiøst samfunn (Cornell 2006, s. 58). Moskeen ble stengt 30. juni 2004 (International Crisis Group 2008, s. 12). Moskeen som sådan ble gjenåpnet i 2008, men Juma-samfunnet får ikke tilgang til den (Bedford 2012).

⁴² På aserisk Dini Etiqad və Vədan Azadlıqlarının Müdafiə Mərkəzi. DEVAMM ble etablert i 2000. Ilgar Ibrahimoglu overtok som leder etter at Azer Ramizoglu i 2004 dro i eksil til Georgia (Yunusov 2012, s. 56). Det er i dag forbudt for religiøse ledere å engasjere seg i politisk arbeid, for eksempel å stille til valg. Når Ibrahimoglu deltar i politikken, er det gjerne som representant for DEVAMM og ikke som en religiøs leder.

⁴³ Organisasjonen ble dannet i 1991 av en gruppe ledet av Azer Ramizoglu. Myndighetene avregistrerte organisasjonen i 2003.

⁴⁴ Organisasjonen har også vært involvert i prosjekter angående blod-donasjon, kampanjer mot narkotika og alkohol, prosjekter for foreldreløse og islamsk utdanning.

⁴⁵ Ibrahimoglu støttet opposisjonspolitikeren Isa Gambar. Han uttalte senere at han ikke støttet Gambar personlig, men at han var imot ”monarkiet og den genetiske overføringen av makt” (International Crisis Group 2008, s. 12).

Juma-samfunnet brakte saken inn for den europeiske menneskerettighetsdomstolen for å få tilbake moskeen, men det førte ikke fram (European Court of Human Rights 2013).⁴⁶ Mer enn 500 tilhengere har blitt værende i det bannlyste Juma-samfunnet. Mange av dem møter opp hver uke i lokalene til Ibrahimoglu for å delta i fredagsbønnen han leder (Yunusov 2012, s. 56).

Etter at Juma-samfunnet ble kastet ut av Juma-moskeen, har Dadash-moskeen vært det største uavhengige shiamuslimske moskésamfunnet i Baku. Samfunnet har sin egen NGO, Association for the Purenness of Morality. Også det shiamuslimske Javad-moskesamfunnet samler hundrevis av bedende hver fredag. Samfunnet har sin egen NGO, Birlik (International Crisis Group 2008, s. 14).

3.4 ABU BAKR-MOSKEEN OG SALAFISTENE⁴⁷

Salafistene kan grovt sett deles i to grupper, de moderate, som utgjør den store majoriteten, og de radikale. De radikale er militante og ser det som legitimt å ty til vold, mens de moderate tar avstand fra vold. Mange av de moderate er samlet rundt imamen for Abu Bakr-moskeen. Deres aktivitet er stort sett begrenset til det å be, høre på preken og delta i diskusjoner. Moskeen har imidlertid til tider vært kritisert for å ha vært arnested for radikale islamister. Flere av de radikale har tidligere vært aktive i moskeen (Valiyev 2007).⁴⁸ I dette kapitlet ser vi først og fremst på de moderate salafistene.

Salafisme er en ny religiøs strømning i Aserbajdsjan. Den kom til landet fra Nord-Kaukasus i slutten av 1980-tallet. I begynnelsen var det særlig etniske lesginere som var salafister (Yunusov 2012, s. 90).

Abu Bakr-moskeen er den største salafistmoskeen i Aserbajdsjan. Den ble bygd i 1997 med støtte fra en kuwaitisk organisasjon,⁴⁹ og fikk raskt stor oppslutning. Mens mange moskeer, både sunni- og shia-tilknyttede, hadde rundt 300 til stede under fredagsbønnen, hadde Abu Bakr-moskeen rundt 5000 i 2005 (Valiyev 2008).

Imamen i moskeen er den karismatiske Gamet Suleymanov, som ble utnevnt i 1998. Moskeen ble formelt registrert i 2002, men Caucasus Board of Muslims (CBM) har aldri godkjent Suleymanov som imam. Han er valgt av moskeen, og CBM tolererer

⁴⁶ Domstolen fant at Juma-samfunnet ikke hadde brukt alt av muligheter som finnes i Aserbajdsjan for å vinne fram, både med hensyn til registrering av samfunnet og for å få tilgang til moskeen. Men ellers uttalte domstolen at staten ikke har noen plikt til å stille til disposisjon et sted for religiøse samfunn. Det er staten som eier Juma-moskeen.

⁴⁷ Salafismen er en retning innenfor sunni-islam. Flere kilder, blant dem Yunusov (2012), bruker begrepet vahabitt/wahhabi i stedet for salafist. Han skriver for eksempel at wahhabiene spredte sine vinger fra de nordlige regionene ned til Baku der de opprettet et senter i form av Abu Bakr-moskeen (Yunusov 2012, s. 15). Enkelte kilder bruker begrepet wahhabi nærmest i en nedsettende betydning, for å stemple noen som fundamentalister (Sultanova 2011). Andre bruker det synonymt for en ultraradikal islamist eller en tilhenger av bruk av terror (Yunusov 2012, s. 82). Medlemmene i moskeen ser ikke på seg selv som wahhabier, men som salafister (Bedford 2009, s. 130).

⁴⁸ Kanan Shabanov var leder av en militant jihadistgruppe. Han rekrutterte folk i Abu Bakr-moskeen, de ble trent i Georgia og sloss deretter i Tsjetsjenia. Shabanov og fire andre ble arrestert i 2002 og dømt til 4-5 år i fengsel (Valiyev 2007).

⁴⁹ Den kuwaitiske salafistorganisasjonen Society for the Revival of Islamic Heritage begynte sitt arbeid i Aserbajdsjan i 1994. I tillegg til å finansiere byggingen av Abu Bakr-moskeen, renoverte den til sammen 62 moskeer. Organisasjonen ble bannlyst i 2001 etter beskyldninger om at organisasjonens forgreninger i Pakistan og Afghanistan hadde kontakt med al-Qaida (International Crisis Group 2008, s. 5).

ham som de facto imam (International Crisis Group 2008, s. 10). Han involverer seg ikke i politikk, og retorikken er ikke rettet mot regimet. Derimot kritiserer han ofte vestlige verdier. Han tar ofte opp saker som utbredt korrupsjon, sosiale ulikheter og urettferdighet i samfunnet (Cornell 2006, s. 55).

Cornell (2006, s. 55) antyder at det er 7000-15 000 salafister i Aserbajdsjan. International Crisis Group (2008, s. 5) antyder at det neppe er mer enn 10 000 salafister. Stratfor (2012) opererer med 10 000-25 000 salafister, mens Yunusov (2012, s. 118) anslår tallet til ca. 12 000, pluss 25 000-30 000 som kan sies å være enig i mye av det salafistene står for, men som ikke tør vise sin tro åpent. Antall salafister er økende (Yunusov 2012, s. 83).

Cornell (2006, s. 54) mener at brukerne av Abu Bakr-moskeen kan deles i to kategorier.⁵⁰ Den ene gruppen består av unge, utdannede og velstående muslimer. Disse er lite interessert i salafist-propaganda, men verdsetter imamens taler og budskap. Den andre gruppen er de dedikerte og mer religiøse medlemmene. Mange av dem bruker bukser som går over ankelen, og har langt skjegg. Flere av dem har blitt anholdt og tvangsbarbert av politiet (Sultanova 2011).

Mirzayev (2013, s. 9) trekker fram at lederne i moskeen forholder seg til medlemmene på en direkte måte, med en tydelig stil, og de diskuterer med medlemmene om alt fra deres daglige trivialiteter til økonomi og verdenspolitikk. Det bygges nettverk som skaper solidaritet basert på prinsippet om likhet. Lederne lever ofte et nøkternt og moralsk liv som blir sett på som en kontrast til hvordan lederne i samfunnet for øvrig lever.

Cornell (2006, s. 55) hevder at salafistene ikke har deltatt i større terrorhandlinger. Rafiq Aliyev, lederen for State Committee for Work with Religious Organizations (SCWRO), hevder på sin side at Abu Bakr-moskeen har drevet rekruttering av unge menn til steder som Tsjetsjenia, Afghanistan og Irak, og henviser til at over 50 av dem allerede er blitt arrestert. Også andre kilder hevder det samme, og sier at dette har ført til krav om at moskeen må stenges og at imamen må arresteres (Valiyev 2008). For øvrig nevner Cornell selv flere tilfeller der sikkerhetsstyrker har arrestert til sammen flere titalls salafister.

Radikaliseringen av deler av salafistbevegelsen førte til at myndighetene la et større press på miljøet. Gamet Suleymanov ble presset fra både myndighetene og radikale grupper internt. Suleymanov svarte med å oppfordre sine tilhengere til å samarbeide med myndighetene. Det førte igjen til at de radikale i 2001 sluttet å gå i Abu Bakr-moskeen, eller eventuelt ble kastet ut.⁵¹ De beskyldte Suleymanov for forræderi fordi han samarbeidet med regimet. Suleymanov omtalte sine opponenter som *khariji*.⁵² Senere utstedte han en fatwa mot dem og hevdet at de ødela islam. Siden har motsetningene mellom de to gruppene bare økt, med blant annet gjensidige beskyldninger om gudløshet (Yunusov 2012, s. 107).

⁵⁰ Selve moskeen er i dag stengt (se senere).

⁵¹ Ulike kilder formulerer seg ulikt. Yunusov (2012, s. 107) skriver at de "sluttet å gå i moskeen", mens Valiyev (2008) skriver at de "ble kastet ut".

⁵² Khariji betyr "utenforstående" på arabisk og brukes i utgangspunktet om medlemmer av en ytterliggående sekt som brøt ut fra islam seint på 600-tallet i det sørlige Irak. Denne sekten eksisterer ikke lenger, men betegnelsen brukes i dag på ytterliggående islamister som setter seg selv helt på siden av det islamske samfunnet.

17. august 2008 ble Abu Bakr-moskeen utsatt for et granatangrep der tre mennesker ble drept og 13 såret. Målet var sannsynligvis imamen, som var blant de sårede. Valiyev (2008) mener det er mest sannsynlig at det er radikale salafister som er kritiske til imamen, som står bak. Myndighetene hevdet at det var medlemmer av den illegale gruppen Forest Brotherhood som stod bak aksjonen (Wikipedia 2013). 26 personer ble så høsten 2009 dømt til fengselsstraffer på 2-15 år. De ble dømt for blant annet terrorisme, mord, våpenbesittelse og for å ha dannet en illegal gruppe. Dommen kom etter at myndighetene i lengre tid hadde forsøkt å knuse gruppen.

Etter granatangrepet ble Abu Bakr-moskeen stengt på grunn av etterforskning, og er fremdeles ikke gjenåpnet. Det ble videre innført forbud mot å be utenfor moskeer, noe som ytterligere vanskeliggjorde salafistsamfunnets arbeid.

3.5 DE RADIKALE, MILITANTE ISLAMISTENE⁵³

Voldelige, militante og radikale islamister, kanskje særlig salafistgrupper, har gjort seg gjeldende i Aserbajdsjan fra andre halvpart av 1990-tallet. De aller fleste av dem har en sterk tilknytning til arabiske land og salafist-organisasjoner der. De radikale salafistene organiserer seg i små grupper eller celler, men har i motsetning til mange klassiske terrororganisasjoner ingen klar pyramide-struktur (Valiyev 2007).

Siden midten av 1990-tallet har aserbajdsjanske myndigheter gjentatte ganger erklært at de har uskadelliggjort ekstreme islamistiske grupper; noen skal ha planlagt terrorhandlinger, mens andre også skal ha utført terror.

3.5.1 Gruppen til Asul Kasumov

Asul Kasumov, en russisk statsborger, erklærte seg som imam for alle lesginere. Han arbeidet for å etablere en islamsk lesginsk stat i grenseområdene mellom Aserbajdsjan og Russland (Dagestan). Han ble arrestert i 1996, og ble året etter dømt til 13 år i fengsel (Yunusov 2012, s. 97).

3.5.2 Jeyshullah

I 1996 dukket den radikale salafistgruppen Jeyshullah (Guds hær) opp. Den militante gruppen stod bak en rekke terrorhandlinger, med ran, kidnappinger og mord.⁵⁴ Gruppen forsøkte blant annet å sprengte senteret til Hare Krishna-samfunnet i Aserbajdsjan. Ideologiske motstandere, offisielle og private, ble ofrene. Målet var en islamsk stat. 13 aktivister ble arrestert i 2000. Dens leder, Mubariz Aliyev ble dømt til livsvarig fengsel, mens de andre fikk ulike fengselsstraffer (Yunusov 2012, s. 97).⁵⁵

3.5.3 Islamsk Jihad

I andre halvpart av 1990-tallet ble det etablert flere Islamsk Jihad-celler. Også Osama Bin Laden og hans al-Qaida hadde støttespillere og tilhengere i Aserbajdsjan

⁵³ I motsetning til Islamic Party, som rett nok ikke er registrert, men som ellers fungerer åpenlyst, så er dette helt illegale undergrunnsgrupper.

⁵⁴ Medlemmene fikk trening og opplæring i Tsjetsjenia (Valiyev 2007).

⁵⁵ Valiyev (2007) opplyser at de 12 andre fikk 4-13 år i fengsel.

(Yunusov 2012, s. 98). Vatchagaev (2012) hevder at det er et nært samarbeid mellom ytterliggående islamist-grupper i Aserbajdsjan og det såkalte kaukasiske emiratet, ”staten” som de militante islamistene i Nord-Kaukasus har erklært for opprettet.

3.5.4 Gruppen til Amiraslan Iskenderov

Amiraslan Iskenderov var leder av en salafistgruppe. Han fikk opplæring av al-Qaida i Afghanistan i 1999-2003 i bruk av bomber og utføring av massedrap. I mars 2005 ble hele hans gruppe dømt til fengselsstraffer (Valiyev 2007).

3.5.5 Utenlandske radikale islamister

Mange radikale islamister som ble arrestert i perioden fra andre halvpart av 1990-tallet og utover på 2000-tallet, var utenlandske statsborgere. Flere av dem ble etter hvert deportert fra Aserbajdsjan. I 2000-2001 ble mange islamske arabiske hjelpeorganisasjoner bannlyst i Aserbajdsjan (Yunusov 2012, s. 100).

3.5.6 Hizb ut-Tahrir

De første Hizb ut-Tahrir aktivistene kom til Aserbajdsjan i 2000 og dannet en aserisk gruppe. I 2001 ble gruppen bannlyst, og de seks medlemmene, fem aserbajdsjanere og en ukrainer, ble arrestert, anklaget for å ville styrte den sekulære staten og for planlegging av terrorangrep mot utenlandske ambassader (International Crisis Group 2008, s. 3). United States Institute of Peace (u.å.) hevder at Hizb ut-Tahrir har flere hundre medlemmer i Aserbajdsjan.

3.5.7 Jamaat al-Muvahiddun

I 2004 hevdet myndighetene at 70 wahhabier var blitt arrestert i 2001-2003. I 2004 ble ni utenlandske statsborgere arrestert for å ha planlagt terrorangrep. I mars 2005 ble seks aserbajdsjanere dømt for å ha planlagt terrorangrep. Rettssaken gikk for lukkede dører, og det er vanskelig å si om det ble lagt fram klare beviser. I april 2006 ble seks medlemmer av Jamaat al-Muvahiddun dømt til 10-15 år i fengsel for ulovlig kjøp av våpen, væpnet ran, ulovlig grensepassering og falske dokumenter (International Crisis Group 2008, s. 3).

3.5.8 Såkalte kharijier

De som omtales som kharijier sier åpent at Gud er deres eneste autoritet. De ønsker å innføre en islamsk stat med sharia, og vil ikke respektere det de hevder er den vantro regjeringen i landet. International Crisis Group (2008, s. 12) hevder at dette er den gruppen som mest sannsynlig kan utvikle seg videre til en militant islamistisk gruppe. Men de er få, færre enn 100, de er dårlig organisert, og det er store indre forskjeller. Noen av dem har vært involvert i terror eller har planlagt terror. For eksempel ble sommeren 2008 en gruppe av 17 radikale salafister kalt Abu Jafar-gruppen dømt for å ha planlagt angrep på vestlige diplomater og oljeinstallasjoner. De var nært knyttet til al-Qaida og al-Jihad⁵⁶ (Valiyev 2008).

⁵⁶ Det er uklart hvilken gruppe kilden sikter til med al-Jihad.

De såkalte kharijiene er en minoritet blant salafistene. De vil at landet skal bli en islamsk stat, og mener jihad i betydningen hellig krig er både nødvendig og obligatorisk. Mange av dem har deltatt aktivt i kamper utenlands (Yunusov 2012, s. 110).

Yunusov (2012, s. 111) anslår at det er 6000-7000 radikale salafister i Aserbajdsjan. Flere hundre av dem er undergrunnsaktivister, eller har forlatt landet. Resten støtter aktivistene materielt og økonomisk. Den største khariji-moskeen var i Sumgayit, som blir regnet som et senter for de radikale. I 2004 stengte myndighetene moskeen. Samtidig ble kharijier nektet adgang til flere andre moskeer.

Kharijiene har ingen bestemt leder. I oktober 2009 hevdet Suleymanov at kharijier er splittet i to grupper (Yunusov 2012, s. 110-111).

3.5.9 Forest Brothers

Forest Brothers opererer i det sørlig Russland (Nord-Kaukasus) og i Aserbajdsjan (Valiyev 2007). Sommeren 2007 ble 17 medlemmer av Forest Brothers arrestert, blant dem en av lederne kjent som Abu Jafar⁵⁷ (Yunusov 2012, s. 112).⁵⁸ I oktober 2009 ble 26 militante Forest Brothers arrestert og dømt til ulike fengselsstraffer (Yunusov 2012, s. 114).

I juni 2010 ble 31 medlemmer av Forest Brothers dømt til 3-15 år i fengsel for å ha planlagt å sprengne en oljerørledning. Gruppen besto av to undergrupper, Sumgayit-Jamaaty og Guba-Gusar Jamaaty. Forest Brothers ble antatt opprettet av Azer Misirkhanov, med kallenavet Abdulla (Mirzayev 2013, s. 12).

7. april 2012 kom det til trefninger mellom spesialstyrker og Forest Brothers i Ganja.⁵⁹ Minst to personer døde, blant dem organisasjonens leder Vugar Padarov, med kallenavnet Busra, og en sikkerhetsoffiser.⁶⁰ Gruppen hadde kommet tilbake til Aserbajdsjan tidlig i 2012 for å danne jihadist-grupper, etter å ha slåss i andre land (Mirzayev 2013, s. 12).

Myndighetene kunne ha hatt en alliert i Suleymanov i sin kamp mot de radikale. Men Suleymanov har selv blitt en taper. For etter at Suleymanov og Abu Bakr-moskeen ble utsatt for angrep fra de radikale, ble moskeen stengt. Og myndighetene har blitt kritiske også til Suleymanov (Yunusov 2012, s. 116).

⁵⁷ Valiyev (2007) omtaler Abu Jafar, men nevner ikke at han var en av lederne for Forest Brothers.

⁵⁸ Den militante terrororganisasjonen ble etablert i Dagestan i 2001. Dens leder var Mollachiyev (Yunusov 2012, s. 112).

⁵⁹ Ulike kilder bruker ulike betegnelser på denne gruppen, som salafister, wahhabier og jamaat (Vatchagaev 2012).

⁶⁰ Muradova (2012) hevder at Padarov ble den første i Aserbajdsjan som foretok en såkalt *istishhad*, som hun definerer som en selvpoppofrende handling, da han sprengte seg selv i lufta og tok med seg sikkerhetsoffiseren i døden. Det arabiske begrepet betyr imidlertid å dø en heroisk død eller å dø som martyr.

3.5.10 Andre ytterliggående

Human Rights Center of Azerbaijan⁶¹ la i mars 2011 fram en liste over 220 aktivister dømt for religiøs ekstremisme de siste seks årene (Hajizade 2011).

I 2011 ble mer enn 70 islamister og/eller påståtte medlemmer av terrororganisasjoner arrestert og dømt ulike steder i landet (Mirzayev 2013, s. 12).

Våren 2012 ble det foretatt flere raid og arrestasjoner i Baku. Mirzayev (2013, s. 12) hevder at det er liten eller ingen tvil om at det forelå en reell fare for terrorangrep i forbindelse med Eurovision Song Contest i Baku i mai 2012. I januar-februar 2012 ble dusinvis av islamister arrestert, de fleste var shiamuslimer som støtter det iranske regimet (Turan 2012).

I mai 2012 hevdet Stratfor at minst 30 militante islamister har blitt arrestert i ulike aksjoner de siste tre årene. Kilden la til at ingen av de militantes aksjoner har vært vellykkede.

9. oktober 2012 ble 22 islamister dømt til 3-13 år i fengsel. De ble dømt for høyforræderi (§ 274 i straffeloven), ulovlig besittelse av våpen (§ 228) og ulovlig besittelse av narkotika (§ 234). Saken gikk for lukkede dører. De ble anklaget for å ha samarbeidet med revolusjonsgarden i Iran (kjent som Sepah) og forberedelser til terrorhandlinger.⁶² Halvparten av de dømte var fra Nardaran. Alle de dømte nektet skyld etter § 274, men flere innrømmet delvis skyld etter andre paragrafer (Caucasian Knot 2012).

4. UENIGHET OM DE DØMTE ISLAMISTENE SKAL REGNES SOM POLITISKE FANGER

Det er en stor grad av uenighet om hvorvidt dømte islamister skal regnes som politiske fanger eller ikke.⁶³ Europarådet, som Aserbajdsjan er medlem av, har sin definisjon av en politisk fange (Parliamentary Assembly 2012). Men det er ulike tolkninger av definisjonen.

Cristoph Strässer la i en rapport for Europarådet fram en liste over det han mente var politiske fanger (Strässer 2012). Men ved avstemningen i parlamentarikerforsamlingen viste det seg at et klart flertall forkastet rapporten. Flere representanter framhevet at dømte islamister hadde brukt vold og arbeidet for å styrte det sekulære regimet for å innføre en islamsk stat, og følgelig ikke kunne anerkjennes som politiske fanger. Andre derimot framhevet at Samadov og andre i Islamic Party ble dømt for sine politiske ytringer (Parliamentary Assembly 2012).

⁶¹ Organisasjonen ledes av Eldar Zeynalov. I mars 2011 besto organisasjonen av the Institute of Peace and Democracy (ledet av Leyla Yunus), Center of Humanitarian Researches (Avaz Zeynalov), Center of Development Programs (Elmira Alakbarova) og Foundation for Human Rights and Development (Murad Sadeddinov).

⁶² Terrormålene skal ha vært en israelsk organisasjon, BP, en amerikansk restaurant og ambassader.

⁶³ Tallet på islamister som sitter i fengsel, varierer naturlig nok hele tiden. Human Rights Center of Azerbaijan la i mars 2011 fram en liste over 220 aktivister dømt for religiøs ekstremisme de siste seks årene (Hajizade 2011).

Flere av rettssakene mot påståtte ekstremister har gått for lukkede dører, noe som gjør det vanskelig å vurdere sakene. Videre hender det at bevis framkommer etter bruk av trusler og vold. Bevis kan være fabrikkerte, for eksempel om våpen- eller narkotikabesittelse (International Crisis Group 2008, s. i).

I flere av sakene dreier det seg om planlegging av terrorhandlinger, og ikke om faktisk gjennomførte handlinger (International Crisis Group 2008, s. 1).

Monitoring Group of Human Rights Organizations of Azerbaijan⁶⁴ anerkjenner verken Dadashbeyli-gruppen eller medlemmene av Islamic Party som politiske fanger (Contact.az 2012b).⁶⁵ Derimot er organisasjonen åpen for at sakene deres bør sees på på nytt.⁶⁶ Leyla Yunus, lederen for Institute of Peace and Democracy, mener at Movsum Samadov og de andre fengslede i Islamic Party og Dadashbeyli-gruppen er politiske fanger (Abbasov 2011c) (Turan 2011). Movement For Human Rights (ledet av Eynullah Fatullayev⁶⁷) hevder at disse islamistene er politiske fanger (Mediaforum.az 2012). Etter det Landinfo kjenner til mener også Human Rights Club (Rasul Jafarov) det samme.

Zardusht Alizade, politisk analytiker og leder av Baku School of Journalism, mener at de dømte islamistene i Islamic Party er politiske fanger. De er ikke terrorister; de ble dømt på grunn av Samadovs krasse uttalelser. Myndighetene ønsker å avskrekke opposisjonelle, hevder han (Abbasov 2011a).

Elkan Shahinoglu, leder for forskningssenteret Atlas, legger vekt på at Islamic Party vil avskaffe den sekulære staten og innføre en iransk statsmodell. Partiet er ikke bare i opposisjon til Aliyevs regime men også til vestlige verdier, hevder han (Abbasov 2011b).

Mirzayev (2013, s. 9) hevder at islamistene gang etter gang har blitt dømt etter stort sett usannsynlige påskudd, som besittelse av narkotika og våpen. Nesten ingen i Aserbajdsjan tror det er hold i slike anklager. Movsum Samadov ble dømt på grunn av innholdet i en video⁶⁸, hevder Mirzayev.

4.1 DADASHBEYLI-GRUPPEN

En gruppe det har stått strid om er den såkalte Dadashbeyli-gruppen. I januar 2007 ble 16 medlemmer av Northern Mahdi Army, ledet av shiamuslimen Said Dadashbeyli, arrestert. De ble anklaget for blant annet å ha forsøkt å styrte regimet med vold, overta makten og innføre sharialovgivning. Rettssaken gikk for lukkede dører (Husseyanova 2007). 10. desember 2007 ble det avsagt dommer på 2-14 år i

⁶⁴ Gruppen består av the Association of Protection of Women's Rights (ledet av Novella Jafaroglu), Bureau for Human Rights and Democracy (Saida Qojamanly), Azerbaijan National Committee of Helsinki Citizen's Assembly (Arzu Abdullayeva), Azerbaijan National Group of the International Society of Human Rights (Saadat Bananyarli) og Committee for Human Rights (Chingiz Qanizade).

⁶⁵ Se mer om Dadashbeyli-gruppen og Islamic Party nedenfor.

⁶⁶ Contact.az (2012b) skriver at gruppen vil at det skal foretas en høring av sakene, mens Contact.az (2012a) skriver at gruppen vil at sakene skal behandles på nytt.

⁶⁷ Fatullayev satt flere år i fengsel, anerkjent som samvittighetsfange av Amnesty International. Han ble benådet 26. mai 2011. Etter at han slapp fri, har Amnesty International brutt alt samarbeid med Fatullayev (Amnesty International 2013).

⁶⁸ Se kapitlet om Islamic Party om denne videoen.

fengsel.⁶⁹ Lederen fikk 14 år.⁷⁰ Aktor hevdet at de hadde mottatt omfattende støtte og fått trening av en spesialenhet i den iranske revolusjonsgarden. Dadashbeyli hevdet at han bare hadde vært involvert i veldedighetsarbeid (International Crisis Group 2008).

Strässer (2012) anser Dadashbeyli og de andre medlemmene av gruppen som politiske fanger. Under rettssaken var det en rekke brudd på rettssikkerheten. Han trekker fram at det manglet bevis i saken, bortsett fra noen tilståelser gitt under høyst tvilsomme omstendigheter,⁷¹ at en av de arresterte døde i varetekt, at familiemedlemmer til de siktede ble utsatt for press, og at det er usannsynlig at en islamsk terrorgruppe er satt sammen av både shiamuslimer med støtte fra Iran, sunnimuslimer med støtte fra Saudi Arabia og frimurere, noe dommerne imidlertid la til grunn.

4.2 MOVSUM SAMADOV OG ISLAMIC PARTY

Medlemmer av Islamic Party har gjentatte ganger blitt arrestert og dømt (se kapitlet om Islamic Party). I 2011 ble Samadov og enkelte andre dømt til lange fengselsstraffer for blant annet kuppforsøk, forberedelser til terrorhandlinger og våpenbesittelse. Arrestasjonene kom etter at Samadov hadde holdt en tale der han i sterke ordelag kritiserte presidenten. Flere våpen ble funnet hos medlemmer og deres familier (Strässer 2012).

Strässer (2012) hevder at Samadov og de andre er politiske fanger. Det var en politisk handling som lå til grunn for arrestasjonen, nemlig en offentlig tale med et politisk innhold. Hele partiledelsen ble arrestert og dømt på samme tid. Det var en rekke prosedyremessige brudd under rettsprosessen. Strässer nevner som eksempel protokollene for våpenbeslagene, som ble undertegnet av det som omtales som deltids-politifolk. Det er de samme vitnene som stadig går igjen. Vitner har til og med rapportert om hendelser på ulike steder til samme tid. Når vitner under forsvarrets utspørring begynte å få problemer med å svare, avbrøt dommeren utspørringen. Under rettssaken hadde forsvarerne ikke nødvendig kontakt med de tiltalte. Aktoratet forsøkte ikke engang å legge fram bevis for påstått kuppforsøk, ifølge Strässer.

RFE/RL (2011a) hevder at det ikke finnes bevis for at Islamic Party har mannskap eller materiell for å kunne starte en væpnet kamp under islams banner. Partiet har heller aldri hatt tilknytning til radikale religiøse terrorgrupper i Aserbajdsjan eller med jihadistgrupper i Nord-Kaukasus. Regimet har valgt å tolke Samadovs oppfordring om å ”stå opp og få en slutt på det despotiske regimet” som en oppfordring til jihad.⁷²

⁶⁹ 10 personer ble dømt, mens en hadde dødd i varetekt. Strässer (2012) antyder at rundt 20 arresterte ble kjøpt fri fra varetekt. Han hevder at rundt 35 påståtte konspiratører opprinnelig ble arrestert.

⁷⁰ Dadashbeyli ble dømt etter i alt åtte paragrafer i straffeloven (Strässer 2012).

⁷¹ Familiemedlemmer til de dømte hevdet etter rettssaken at tilståelsene var kommet under tortur. I rettssaken hevdet Dadashbeyli at han var blitt slått og gitt psykofarmaka (Strässer 2012).

⁷² Uttalelsen falt 2. januar 2011 og var den andre på ett år. Partiet vedtok for øvrig i en uttalelse på kongressen i april 2010 å kreve at president Aliyev måtte gå av (RFE/RL 2011a).

4.3 HIJAB-DEMONSTRANTER⁷³

5. oktober 2012 samlet mer enn 100 demonstranter seg utenfor Utdanningsdepartementet i Baku.⁷⁴ Demonstrantene i den ulovlige demonstrasjonen var utstyrt med køller.⁷⁵ Hovedbudskapet var at forbudet mot hijab måtte avskaffes.⁷⁶ De bar plakater med ”frihet til å bære hijab”, ”stopp islamofobi”, ”islam kommer til å vinne”, ”forbannet være sionister!” m.m. Det kom til kraftige sammenstøt med politiet, der begge parter brukte køller.⁷⁷ Ifølge politiet ble 65 demonstranter anholdt og 20 politifolk ble skadet i de voldelige protestene (RFE/RL 2012).⁷⁸

I april 2013 ble åtte av demonstrantene dømt til fengselsstraffer på 5-6 år for motstand mot politiet og ordensforstyrrelse. De fleste erklærte seg ikke skyldig, mens noen erklærte seg delvis skyldig (Contact.az 2013b).

Etter det Landinfo kjenner til tok ingen politiske partier eller religiøse grupperinger på seg ansvaret for demonstrasjonen 5. oktober 2012. Myndighetene hevdet at hovedorganisatoren var Javid Mammadov Mammadhuseyn. Han hadde nylig vendt tilbake etter 10 år i Iran og Syria, der han hadde fått religiøs utdanning. Politiet hevdet at de fant ulovlig religiøs litteratur og våpen hos Mammadhuseyn. Han ble dømt til ett år i fengsel for våpenbesittelse, i en separat sak (Azpolitika 2012). Arif Yunusov mener at det var Islamic Party som stod bak organiseringen av protestaksjonen (Bizim Yol 2012). Eynullah Fatullayev mener det samme (møte i Baku april 2013). Islamic Party på sin side opplyser at de verken organiserte eller deltok i demonstrasjonen (Abc.az 2012).

Demonstrasjonen 5. oktober 2012 var ikke den første mot hijab-forbudet. Det har vært en rekke demonstrasjoner siden høsten 2010, hvorav de fleste har vært ikke-voldelige. Strässer (2012) har på sin liste over politiske fanger ført opp 13 dømte etter en demonstrasjon 6. mai 2011.⁷⁹ De ble dømt til 1½-3½ år i fengsel.⁸⁰ Ifølge Strässers ekspert, Eldar Zeynalov⁸¹, var demonstrasjonen fredlig, i hvert fall inntil politiet gikk til aksjon for å løse den opp. Demonstrantene forsvarte seg da med stokker og steinkasting. Zeynalov hevder, ifølge Strässer, at anklagene var

⁷³ Grensen mellom en islamsk aktivist og en islamist kan være noe flytende. Deltakere i demonstrasjoner mot forbudet mot hijab er ikke nødvendigvis islamister.

⁷⁴ Medzhid (2012a) henviser til myndighetene, som hevder det deltok ca. 200 radikale troende.

⁷⁵ Medzhid (2012b) henviser til myndighetene, som hevder at demonstrantene brukte batonger og køller med skarpe spiker på.

⁷⁶ Det er ingen egen lov som forbyr bruk av hijab, men i november 2010 ble det innført et de facto forbud mot å bære hijab på skoler og universiteter. Den offisielle begrunnelsen var at hijab ikke er en del av skoleuniformen (Medzhid 2012a). Særlig på landsbygda er det mange som bruker hijab. I en storby som Baku er det imidlertid mer sjeldent. Bortsett fra på skoler og universiteter er det ikke noe forbud mot hijab. Sosialt sett synes de aller fleste å akseptere at noen bruker hijab.

⁷⁷ Crescent (2012) hevder at det er første gang på et tiår at demonstranter forsvarer seg mot politiets brutale bruk av makt.

⁷⁸ Arif Yunusov opplyser at Bakus visepolitimester var blant de skadde. Av den grunn måtte man regne med at straffene for demonstrantene ville bli harde, mente han (Bizim Yol 2012). For videoopptak av sammenstøtene mellom demonstrantene og politiet, se RFE/RL 2012.

⁷⁹ Ingen av disse var på lista til Monitoring Group of Human Rights Organizations of Azerbaijan.

⁸⁰ Alle de dømte er i dag løslatt, flere av dem før straffen var ferdig sonet.

⁸¹ Eldar Zeynalov er leder av Human Rights Center of Azerbaijan.

overdrevne og i noen tilfeller ikke seriøse. Taleh Bagirov er en av de dømte. Han fikk 1½ år i fengsel for å ha vært med på å organisere demonstrasjonen. Bagirov er en kjent blogger. I dommen mot ham ble det nevnt at han hadde studert i Iran og vært aktiv på facebook og på islamske nettsteder. Det kan derfor være grunn til å stille spørsmålsteget ved den egentlige grunnen til at han ble dømt.

Den første store demonstrasjonen var 10. desember 2010 da over 1000 unge demonstranter samlet seg utenfor Utdanningsdepartementet. Politiet slo hardt til mot demonstrantene, og flere ble arrestert (Contact.az 2012c). 16. desember 2010 samlet flere tusen mennesker seg i Nardaran og protesterte mot hijab-forbudet (RFE/RL 2010).

5. REFERANSER

Skriftlige kilder

- Abbasov, S. (2011a, 11. januar). Arrest of Islamic Party Leader Puts Religion in the Political Spotlight. *Eurasianet*. Tilgjengelig fra <http://www.eurasianet.org/node/62692> [lastet ned 25. mars 2013]
- Abbasov, I. (2011b, 15. januar). Crackdown on Islamists in Azerbaijan. *CRS 574*. Tilgjengelig fra <http://iwpr.net/report-news/crackdown-islamists-azerbaijan> [lastet ned 25. mars 2013]
- Abbasov, S. (2011c, 27. mai). Azerbaijan: Is Fatullayev's release related to Eurovision preparation? *Eurasianet*. Tilgjengelig fra <http://www.eurasianet.org/node/63567> [lastet ned 14. mars 2013]
- Abbasov, I. (2013, 5. april). Azeri Muslims Protest Theologian's Arrest. *CRS 682*. Tilgjengelig fra <http://iwpr.net/report-news/azeri-muslims-protest-theologians-arrest> [lastet ned 13. mai 2013]
- Abc.az (2012, 6. oktober). Islamic Party denies riots on religious grounds in Baku. *Abc.az*. Tilgjengelig fra http://abc.az/eng/news_06_10_2012_68585.html [lastet ned 25. april 2013]
- Aliyev, F. (2012, 27. desember). The Gulen Movement in Azerbaijan. *Current Trends in Islamist Ideology 14*, 90-103. Tilgjengelig fra http://www.currenttrends.org/docLib/20130124_CT14Aliyev.pdf [lastet ned 24. april 2013]
- Amnesty International (2013, 22. januar). *Amnesty International ends cooperation with Eynulla Fatullayev*. London: Amnesty International. Tilgjengelig fra <http://www.amnesty.org/en/library/asset/EUR55/002/2013/fr/d8e61128-ab8e-4ced-ab30-5b7727bdf43/eur550022013en.pdf> [lastet ned 23. april 2013]
- Azpolitika (2012, 20. oktober). Hicab aksiyasi'nin əsas təşkilatçısı həbs edildi! [Hovedorganisatoren av hijab-kampanjen arrestert!]. *Azpolitika*. Tilgjengelig fra <http://www.azpolitika.info/news.php?id=2365> [lastet ned 25. april 2013]
- Balci, B. (2013, 27. januar). Sait Nursi and Fethullah Gülen: Religious and educational activities between Turkey and Central Asia 20 years after the end of the USSR. *Fergana Information Agency*. Tilgjengelig fra <http://enews.fergananews.com/articles/2815> [lastet ned 30. april 2013]
- Bedford, S. (2009). *Islamic Activism in Azerbaijan. Repression and Mobilization in a Post-Soviet Context*. Stockholm: Stockholms universitet. Tilgjengelig fra <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:200259/FULLTEXT01> [lastet ned 4. april 2013]
- Bedford, S. (2012, 20. november). Oppositional Islam in Azerbaijan. *Caucasus Analytical Digest 44*, 9-11. Tilgjengelig fra <http://www.css.ethz.ch/publications/pdfs/CAD-44.pdf> [lastet ned 25. mars 2013]
- Bizim Yol (2012, 11. oktober). "Dini radikallığı hakimiyyətin təzyiqləri yaradıb" ["Press fra myndighetene skapte religiøs radikalisme"]. *Bizim Yol*. Tilgjengelig fra <http://bizimyolinfo.com/?sehife=1&xeber=3654> [lastet ned 25. april 2013]
- Caucasian Knot (2012, 9. oktober). In Azerbaijan, 22 persons, accused of collaboration with Iranian secret service "Sepah", sentenced to 3-13 years of imprisonment. *Caucasian Knot*. Tilgjengelig fra <http://www.eng.kavkaz-uzel.ru/articles/22498> [lastet ned 25. mars 2013]
- Committee to Protect Journalists (2013, 5. april). *Azerbaijani court sentences editor to eight years in prison*. New York: Committee to Protect Journalists. Tilgjengelig fra <http://www.cpj.org/2013/04/azerbaijani-court-sentences-editor-to-eight-years.php#more> [lastet ned 13. mai 2013]

- Contact.az (2012a, 28. juni). Human rights defenders in Council of Europe gave suggestions on the issue of political prisoners. *Contact.az*. Tilgjengelig fra <http://www.contact.az/docs/2012/Politics/062800004115en.htm> [lastet ned 14. mars 2013]
- Contact.az (2012b, 3. juli). Group of human rights organizations speak on political prisoners. *Contact.az*. Tilgjengelig fra <http://www.contact.az/docs/2012/Politics/070300004437en.htm> [lastet ned 14. mars 2013]
- Contact.az (2012c, 5. oktober). Crisis symptom. *Contact.az*. Tilgjengelig fra <http://www.contact.az/docs/2012/Analytics/100500013728en.htm> [lastet ned 7. mai 2013]
- Contact.az (2013a, 5. april). Group of believers condemned in Lankaran. *Contact.az*. Tilgjengelig fra <http://www.contact.az/docs/2013/Politics/040500033627en.htm#.UYpX7-k4WX8> [lastet ned 13. mai 2013]
- Contact.az (2013b, 22. april). Eight defenders of hijab are convicted. *Contact.az*. Tilgjengelig fra <http://www.contact.az/docs/2013/Politics/042200035598en.htm> [lastet ned 23. april 2013]
- Cornell, S. (2006). *The politicization of Islam in Azerbaijan*. Washington D.C./Uppsala: Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program. Tilgjengelig fra <http://www.silkroadstudies.org/new/docs/Silkroadpapers/0610Azer.pdf> [lastet ned 10. mai 2013]
- Crescent (2012, 5. oktober). Azeri citizens exercise their right to self-defence. *Crescent*. Tilgjengelig fra <http://www.crescent-online.net/2012/10/azeri-citizens-exercise-their-right-to-self-defence-crescent-onlinenet-3352-articles.html> [lastet ned 3. mai 2013]
- Esslemont, T. (2009, 5. november). Baku mosque attackers sentenced. *BBC News*. Tilgjengelig fra <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8345782.stm> [lastet ned 14. april 2013]
- Etiraz.com (2013, 1. april). Well-known cleric arrested for drug possession. *Etiraz.com*. Tilgjengelig fra <http://etiraz.com/well-known-cleric-arrested-for-drug-possession/> [lastet ned 13. mai 2013]
- European Court of Human Rights (2013, 8. februar). *First section decision. Application no. 15405/04. Juma Mosque Congregation and others against Azerbaijan*. Strasbourg: European Court of Human Rights. Tilgjengelig fra http://www.becketfund.org/wp-content/uploads/2013/02/ECHR-Letter_11-01-13-short.pdf [lastet ned 25. april 2013]
- Faracov, A. (2011, 15. januar). *1 Movsum Samedov AIP nin sedri Azerbaycan Islam partiyasinin sedri Ilham Aliyevi tenqid etdi [Movsum Samedov, leder av AIP, kritiserte leder Ilham Aliyev]*. Tilgjengelig via YouTube på <http://youtu.be/rXS8mMKhfZw> [lastet ned 15. juni 2013]
- Fuller, L. & Bakir, B. (2007, 10. august). Azerbaijan: 'Alternative Islam' takes several forms. *RFE/RL*. Tilgjengelig fra <http://www.rferl.org/content/article/1078079.html> [lastet ned 17. april 2013]
- Hajizade, H. (2011). Azerbaijan-2011: Iranian revolution or Arab spring? *Azerireport.com*. Tilgjengelig fra http://azerireport.com/index.php?option=com_content&task=view&id=3359 [lastet ned 4. april 2013]
- Husseynova, S. (2007, 9. oktober). Islamist trial sets stage for confrontation with Tehran. *RFE/RL*. Tilgjengelig fra <http://www.rferl.org/content/article/1078899.html> [lastet ned 15. april 2013]
- International Crisis Group (2005, 2. mars). *Understanding Islamism*. Brussel: International Crisis Group. Tilgjengelig fra <http://www.crisisgroup.org/~media/Files/Middle%20East%20North%20Africa/North%20Africa/Understanding%20Islamism.pdf> [lastet ned 15. juni 2013]
- International Crisis Group (2008, 25. mars). *Azerbaijan: Independent Islam and the state*. Brussel: International Crisis Group. Tilgjengelig fra http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/191_azerbaijan_independent_islam_and_the_state.pdf [lastet ned 5. april 2013]

- International Crisis Group (2010, 3. september). *Azerbaijan: Vulnerable stability*. Brussel: International Crisis Group. Tilgjengelig fra <http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/caucasus/azerbaijan/207%20Azerbaijan%20-%20Vulnerable%20Stability.pdf> [lastet ned 2. september 2013]
- Klein, J. (2012, 10. desember). Azerbaijan gets Islam and politics right. *Frontpage Magazine*. Tilgjengelig fra <http://frontpagemag.com/2012/joseph-klein/azerbaijan-gets-islam-and-politics-right/> [lastet ned 18. april 2013]
- Mamedov, E. (2011, 9. august). Evaluating islamists' strength in Baku. *Eurasianet*. Tilgjengelig fra <http://www.eurasianet.org/node/64018> [lastet ned 25. mars 2013]
- Mamedov, E. (2012a, 16. februar). Evaluating Baku's attitude toward the Gulen Movement. *Eurasianet*. Tilgjengelig fra <http://www.eurasianet.org/node/65013> [lastet ned 9. april 2013]
- Mamedov, E. (2012b, 4. mai). Sounding the alarm on religious intolerance. *Eurasianet*. Tilgjengelig fra <http://www.eurasianet.org/node/65359> [lastet ned 22. april 2013]
- Mediaforum.az (2012, 11. april). "İnsan haqları uğrunda" İctimai birlik siyasi məhbusların adlarını açıqlayıb (siyahı) [Movement For Human Rights legger fram navn på politiske fanger i samfunnet (liste)]. *Mediaforum.az*. Tilgjengelig fra <http://www.mediaforum.az/az/2012/04/11/%C4%B0NSAN-HAQLARI-U%C4%9ERUNDA-%C4%B0CT%C4%B0MA%C4%B0-B%C4%B0RL%C4%B0K-S%C4%B0YAS%C4%B0-M%C6%8FHBUSLARIN-042454341c00.html> [lastet ned 22. april 2013]
- Medzhid, F. (2012a, 5. oktober). Conflicts between believers and the police happened in Baku. *Caucasian Knot*. Tilgjengelig fra <http://www.eng.kavkaz-uzel.ru/articles/22452/> [lastet ned 30. april 2013]
- Medzhid, F. (2012b, 6. oktober). In Baku, police detain 65 protesting believers. *Caucasian Knot*. Tilgjengelig fra <http://www.eng.kavkaz-uzel.ru/articles/22449/> [lastet ned 30. april 2013]
- Mirzayev, R. (2013). Islamists in Azerbaijan: How dangerous are they? *Euxeinos* 9, 6-14. Tilgjengelig fra http://www.gce.unisg.ch/~media/Internet/Content/Dateien/InstituteUndCenters/GCE/Euxeinos%20Folder/Euxeinos%209_2013.ashx?fl=de [lastet ned 5. april 2013]
- Muradova, M. (2012, 18. april). Islamists threaten Eurovision in Azerbaijan. *Central Asia-Caucasus Institute Analyst*. Tilgjengelig fra <http://www.cacianalyst.org/?q=node/5759> [lastet ned 18. april 2013]
- Parliamentary Assembly (2012, 3. oktober). *The definition of political prisoner – Resolution 1900 (2012) Final version*. Strasbourg: Council of Europe. Tilgjengelig fra <http://assembly.coe.int/ASP/XRef/X2H-DW-XSL.asp?fileid=19150&lang=EN> [lastet ned 14. mars 2013]
- Parliamentary Assembly (2013, 23. januar). *2013 Ordinary session. (First part). Report. Sixth sitting*. Strasbourg: Council of Europe. Tilgjengelig fra <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/Records/2013/E/1301231530E.htm> [lastet ned 14. mars 2013]
- Reporters Without Borders (2013, 8. april). *Islamist website editor sentenced to eight years in prison*. Paris: Reporters Without Borders. Tilgjengelig fra <https://en.rsf.org/azerbaijan-islamist-website-editor-sentenced-08-04-2013.44332.html> [lastet ned 13. mai 2013]
- Rotar, I. (2000, 31. august). Islamic fundamentalism in Azerbaijan: Myth or reality? *Prism* 6(8). Tilgjengelig fra http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=27947 [lastet ned 10. april 2013]
- Rotar, I. (2013, 11. mars). The Nursi movement in the former Soviet Union: Islamic radicals or agents of Turkish influence? *Eurasia Daily Monitor* 10(45). Tilgjengelig fra http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=40582&tx_tnew

- [s%5BbackPid%5D=7&cHash=c22ddfedb0b1c39b4139984c0ddb7310](#) [lastet ned 25. april 2013]
- RFE/RL (2010, 17. desember). Azerbaijani villagers protest hijab ban in schools. *RFE/RL*. Tilgjengelig fra http://www.rferl.org/content/azerbaijan_hijab/2251662.html [lastet ned 14. mai 2013]
 - RFE/RL (2011a, 14. januar). Assessing the jihadist threat to Azerbaijan. *RFE/RL*. Tilgjengelig fra http://www.rferl.org/content/azerbaijan_jihadist_threat/2275892.html [lastet ned 2. mai 2013]
 - RFE/RL (2011b, 7. oktober). Islamic Party of Azerbaijan head jailed for 12 years. *RFE/RL*. Tilgjengelig fra http://www.rferl.org/content/islamic_party_of_azerbaijan_head_jailed_for_12_years/24352745.html [lastet ned 25. mars 2013]
 - RFE/RL (2012, 5. oktober). Police, armed pro-hijab activists clash in Baku. *RFE/RL*. Tilgjengelig fra <http://www.rferl.org/content/police-azerbaijan-baku-forcibly-disperse-pro-hijab-activists/24729975.html> [lastet ned 25. april 2013]
 - RFE/RL (2013, 22. februar). Azerbaijani parliament limits sales of religious materials. *RFE/RL*. Tilgjengelig fra <http://www.rferl.org/content/azerbaijan-limits-religious-materials/24909902.html> [lastet ned 2. mai 2013]
 - Strässer, C. (2012, 14. desember). *The follow-up to the issue of political prisoners in Azerbaijan*. Strasbourg: Council of Europe. Tilgjengelig fra <http://assembly.coe.int/ASP/Doc/XrefViewPDF.asp?FileID=19217&Language=EN> [lastet ned 14. mars 2013]
 - Stratfor (2012, 8. mai). *Islamism i Azerbaijan*. Austin: Stratfor. Tilgjengelig fra <http://www.euractiv.com/europes-east/islamism-azerbaijan-analysis-512554> [lastet ned 6. april 2013]
 - Sultanova, S. (2011, 8. april). Sunni groups viewed with suspicion. *CRS 586*. Tilgjengelig fra <http://iwpr.net/report-news/azerbaijan-sunni-groups-viewed-suspicion> [lastet ned 22. april 2013]
 - Sultanova, S. (2012, 25 oktober, endret 26 oktober). Does Baku face evolving opposition? *Eurasianet*. Tilgjengelig fra <http://www.eurasianet.org/node/66111> [lastet ned 13. november 2012]
 - Sultanova, S. (2013, 4. mars). Azerbaijan tightens grip on Islamic literature. *CRS 678*. Tilgjengelig fra <http://iwpr.net/report-news/azerbaijan-tightens-grip-islamic-literature> [lastet ned 2. mai 2013]
 - Turan (2011, 15. mars). Leyla Yunus: 60 political prisoners still remain in prisons of Azerbaijan. *Turan*. Tilgjengelig via <http://www.contact.az/docs/2011/Politics/101000028910en.htm> [lastet ned 18. april 2013]
 - Turan (2012, 30. august). Deputy chairman of the Islamic Party arrested again. *Turan*. Tilgjengelig via <http://contact.az/docs/2012/Politics/083000009250en.htm> [lastet ned 18. april 2013]
 - United States Institute of Peace (u.å.). *U.S. Online Training on OSCE - Module 7 Caucasus: Religion and politics*. Washington D.C.: USIP. Tilgjengelig fra <http://react.usip.org/pub/m7/p71.html> [lastet ned 13. mai 2013]
 - Utrikesdepartementet (2012). *Mänskliga rättigheter i Azerbajdzjan 2011*. Stockholm: Utrikesdepartementet. Tilgjengelig fra [http://www.manskligarattigheter.se/DownloadCountryReport/Get/?f=DM5%2fEuropa+och+C](http://www.manskligarattigheter.se/DownloadCountryReport/Get/?f=DM5%2fEuropa+och+Centralasien%2fAzerbajdzjan%2c+MR-rapport+2011.pdf)
[entralasien%2fAzerbajdzjan%2c+MR-rapport+2011.pdf](http://www.manskligarattigheter.se/DownloadCountryReport/Get/?f=DM5%2fEuropa+och+C) [lastet ned 2. april 2013]
 - Valiyev, A. (2007, 7. desember). The two faces of Salafism in Azerbaijan. *Terrorism Focus 4(40)*. Tilgjengelig fra

http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=4587 [lastet ned 29. april 2013]

- Valiyev, A. (2008, 2. september). Who is behind the bombing of the Salafi mosque in Baku? *Terrorism Focus* 5(31). Tilgjengelig fra http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=5128 [lastet ned 12. april 2013]
- Vatchagaev, M. (2012, 12. april). Azerbaijani Jamaat cooperates with Caucasus Emirate. *Eurasia Daily Monitor* 9(73). Tilgjengelig fra http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=39262 [lastet ned 28. april 2013]
- Wikipedia. *Attack on Abu Bakr Mosque of Baku* (sist endret 9. januar 2013). Tilgjengelig fra http://en.wikipedia.org/wiki/Attack_on_Abu_Bakr_Mosque_of_Baku [lastet ned 12. april 2013]
- Wistrand, J. (2012, 20. november). Azerbaijan and "tolerant Muslims". *Caucasus Analytical Digest* 44, 5-8. Tilgjengelig fra <http://www.css.ethz.ch/publications/pdfs/CAD-44.pdf> [lastet ned 25. mars 2013]
- Yunusov, A. (2012). *Islamic palette of Azerbaijan*. Baku: Adiloglu.
- Zarbaliyeva, K. (2009, 26. mai). So-called Abu Bakr Mosque in Baku to re-open: state committee official. *Trend*. Tilgjengelig fra <http://en.trend.az/news/society/1476567.html> [lastet ned 18. april 2013]

Muntlige kilder

- Institute of Peace and Democracy, ved leder Leyla Yunus. Møte i Baku, 4. april 2013.
- Khadija Ismayilova, journalist. Møte i Baku, 4. april 2013.
- Movement For Human Rights, ved leder Eynullah Fatullayev. Møte i Baku, 8. april 2013).
- Arif Yunusov, historiker. Møte i Baku, 11. april 2013.